

תחליפי חלב אם כעילה לפטור מהנקה

ראשי הפרקים

- א. מהו חיוב הנקה?
- ב. שעבוד להנקה, עד היכן?
- ג. האם כל ניזונת משועבדת להניק?
- ד. האם יש חיובים מיוחדים של הבעל לאשתו בתקופת ההנקה?
- ה. צרכי מי קודמים צרכי האשה או צרכי הולד?
- ו. יישוב הסוגיות: לא תנשא שנתים והמצטערת אוכלת?
- ז. האיסור לינשא: על האיש או על האשה?
- ח. מה הדין באישה נשואה שרוצה לתת תחליפי חלב במקום להניק?
- ט. על מי מוטלת החובה לדאוג לתחליפים גם לדעות שמתירות?
- י. תחליפי חלב במקום הנקה? דין התחליפים בזמננו?

א. מהו חיוב הנקה?

המשנה בכתובות נט אומרת: ואלו מלאכות שהאישה עושה לבעלה וכו' ומניקה את בנה וכו' הכניסה לו שפחה אחת וכו', שתיים, אין מבשלת ואין מניקה את בנה. וכל עוד האשה משועבדת לבעלה אינה יכולה להפטר מחיוב זה אפילו ע"י נדר וכמו שמביאה הגמ' תוספתא שהמשנה הזו היא כדעת ב"ה שאם נדרה שלא להניק את בנה וכו' ב"ה אומרים כופה ומניקתו, נתגרשה אינו כופה. כלומר כל עוד ונשואה לו, משועבדת לו ואם נדרה לא צריך להפר כיון שהנדר לא חל. וכך נפסק בשו"ע (אבה"ע פ,ו): יש מלאכות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהם עניים ואלו הם: מטחנת ואופה ומכבסת ומבשלת ומניקה את בנה וכו' הגה: מת בנה אינה מחוייבת להניק בשכר וליתן לו השכר, וכן בנו מאישה אחרת אינה מחוייבת להניקו. עכ"ל. זה לגבי אשה נשואה שמשועבדת לבעלה להניק בתנאי שהילד חי.

ואילו בגרושה שכבר אינה משועבדת לבעלה הדין שונה וכמו שפסק בשו"ע (פב,ה): האישה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק את בנה, אלא אם רצתה נותן לה שכרה ומניקתו. ואם לא רצתה נותנת לו את בנו והוא מיטפל בו. במה דברים אמורים שלא הניקה אותו עד שהכירה אבל אם הכירה (ואינו רוצה לינק מאחרת) אפ"י הוא סומא אין מפרישין אותו מפני סכנת הולד, אלא כופין

אותה ומניקתו עד כ"ד חודש. הגה: והוא נותן לה שכר ההנקה... וי"א הא דגרושה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו לשכור, אבל אם אין לו כופה אותה ומניקתו (רבינו ירוחם) עכ"ל.

ובאמת שדברי רמ"א בהג"ה זו תמוהים מאוד מדוע יכולים לכפותה הרי היא גרושה ואינה משועבדת לו: אבל האמת היא שהחיוב שלה אינו מצד שעבוד אלא מדין כופין על הצדקה וכמו שכתב הפת"ש בשם הבית מאיר שמדובר שגם קרובי האב עניים, ורק כשהיא ענייה יכולה להשליכם על הקהל אבל בעשירה לאו כל כמינה ולגבי הנקה תמיד עשירה היא כיון שיש לה חלב. יתירה מזו: ראינו שגם אם פסק לה מזונות מועטים מחוייבת לאכול משלה כדי שלא יחסר לולד חלב, אבל הבעל ישלם לה אח"כ היות והחיוב מזונות עליו הוא. וכמו שנפסק בשו"ע (עא,א): חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש וכו' עיי"ש זאת אומרת: שהאב הוא זה שחייב במזונות הילדים רק שהאשה משועבדת לו להניק וזה רק עוד שהיא ניזונת מנכסיו ותמורת זה חל עליה שעבוד כלפיו שמעשי ידיה ומציאתה שלו וכו' וחלק מהחיובים זה ההנקה. וכמבואר בגמ' בכתובות עב: ת"ר הרי שנתנו לה בן להניק וכו' פסקה קמעא אוכלת הרבה מהיכא? א"ר ששת משלה. ונחלקו הראשונים בהבנת הסוגיא יש שאמרו שמדובר באשה עם בעלה שנתן לה מעט מכדי צרכה וי"א שמדובר שפסק האב עם מינקת. אבל הצד השווה שחייבת לאכול משלה וכמו שפסק הרמ"א (פ,יא): וכתבו הח"מ ס"ק כא והב"ש ס"ק יד ז"ל ומ"מ נראה דהבעל צריך לשלם לה מה שהוציאה מנכסיה על הולד ע"כ. (לגבי מינקת אחרת נחלקו אם מחזיר לה ועיין אוצה"פ).

ב. שעבוד להנקה עד היכן?

הגמ' בכתובות ס,א אומרת: ת"ר מינקת שמת בעלה בתוך כ"ד חודש הרי זו לא תתארוס ולא תינשא עד כ"ד חודש דברי ר"מ. ופרש"י שם ע"ב: שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב עכ"ל. ובהמשך הגמ' כתוב: ת"ר נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת מותרת לינשא מיד וכו' והלכתא: מת מותר גמלתו אסור עכ"ל. ונחלקו הראשונים על איזה מינקת נאמר האיסור לינשא? תוס' שם מביאים את רבינו שמשון הזקן שאומר דגרושה מותרת לינשא דלא משעבדא להניק כדתניא לעיל נתגרשה אינו כופה משום דלא משעבדה ליה. ור"ת אומר דאסורה לינשא וכו' עיי"ש. ונחלקו הראשונים בהבנת ר"ש הזקן: דעת תוס', רא"ש, סמ"ג ומרדכי דגרושה פטורה דאינה משועבדת וא"כ אינה נכללת בגזירה של מינקת חבירו וכמו שמבאר

הגרעק"א סי' צה ומהר"י מינץ ולפי"ז רצו להתיר גם בנתעברה בזנות היות ואינה משועבדת לאיש ואין מי שיכפנה להניק רק שלמעשה לא היקלו בזה היות ומובא בהגהות מרדכי וז"ל ר"פ החולץ: מניקה שנתעברה בזנות. בא מעשה לפני הרב ר' מרדכי טורמשא והתירה. משום שאפילו לר"ת שאסר בגרושה מינקת, היינו משום שהאב כופה אותה להניק, ובזנות מי יכופנה?! לכן התירה. ולא הודו לו חכמים, דמ"מ ב"ד יכופו אותה. ע"כ. ומובא בנו"ב תנינא אבה"ע לח שגם ר"ת מודה שלא היו גוזרים משום שגרושות וזונות בלבד שאין עליהם שעבוד כלל. אלא, כיון שבאלמנה גזרו ואלו עלולות להתחלף באלמנה וגם יש תועלת שע"י שיהיו בכלל הגזירה, יניקו את בניהן אסרנו גם אותן. אבל דעת הר"ן, ריטב"א מאירי ונמו"י יבמות מה שדוקא בגרושה התיר ר"ש הזקן והטעם: היות ויש לו אב שימסמס לו ביצים וחלב משא"כ בזונה שאין אב ועלול למות אסורה לינשא. וכ"כ הצמח צדק סי' נה, והישועות יעקב (יגח), ושדי חמד מערכת אישות ג, לג.

ג. האם כל ניזונת משועבדת להניק?

ראינו שכאשר האשה נשואה וניזונת מנכסיו של בעלה ודאי יש עליה שעבוד להניק אא"כ אמרה איני ניזונת ואיני עושה (למד שפטורה גם ממלאכות הבית ולא רק מעשייה בצמר) שאז אין עליה שעבוד שאינה ניזונת. אבל באלמנה שניזונת מנכסיו של בעלה שמת מתנאי כתובה שכך כתב לה: את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסיו כל ימי מיגר ארמלותיך וכו' לכאורה דינה אינו שונה מאשה נשואה שחייבת להניק כאשר ניזונת. אבל הדבר נתון במח' אחרונים. שהשו"ע צה, ה כתב גבי אלמנה: אם היתה מניקה יכולה לומר איני מניקה אלא בשכר. וכתב באר היטב סק"ב בשם כנה"ג שיש מחלוקת על סעיף זה אם מדובר בניזונת מנכסיו יתומים ואעפ"כ יכולה לתבוע שכר על הנקתה. ואילו ח"מ וב"ש הבינו שמדובר כשתבעה כתובתה דוקא, דאז אינה משועבדת. נמצא שהדבר נתון במח' שאע"פ שניזונת מנכסיו יתכן שעל הנקה בחינם אין שיעבוד.

ד. האם יש חיובים מיוחדים של הבעל לאשתו בתקופת ההנקה?

כדי שנקבל תמונה כוללת יותר על ענין ההנקה נברר עוד כמה נקודות ובהם: האם יש לבעל חיובים לאשה בזמן הנקתה מעבר לזמן רגיל? ולגבי "המוסיפין" על מזונותיה ונראה לכאורה שנחלקו בדבר הטור ושוי"ע. על מה שהגמ' אמרה שפוחתין לה ממעש"י ומוסיפין על מזונותיה הטור כתב (אבה"ע פ): אם היא מניקה פוחתין לה ממעש"י ומוסיפין לה על מזונותיה, ונותנין לה דברים היפים

לחלב כגון יין וכיוצא בו. ע"כ. רואים מהטור שהבין שיש חיוב על הבעל להוסיף על מזונותיה ובנוסף לתת לה דברים שיפים לחלב. משא"כ השו"ע (פ,יא) כתב וזה לשונו: כל זמן שהיא מניקה וכו' ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפים לחלב. ע"כ. ולא כתב שתם שמוסיפין על מזונותיה בלי קשר לחלב. ועמד על כך כבר הבית שמואל שם ס"ק יג ובמהדו"ק פירש הטעם של הטור: היות וסתם מניקות חולות הן וצריכות יותר מזונות, והבעל חייב ברפואתה.

נחלקו הראשונים איך מדובר האם הא ד"פוחתין" זה מעשייה בצמר ומדובר באדם שמשרה את אשתו ע"י שליש שאינה עושה את מלאכות הבית אלא בצמר בלבד וכאשר מניקה פוחתין לה ממשקל חמש סלעים שחייבת. ולפי"ז באמת "מניקה" לאו דוקא והו"ה שאר מלאכות אם תעשה אותן יפחתו לה מעשייה בצמר וזוהי דעת הטור (אבה"ע פ), תוס' בכתובות סג והרא"ש ס"י לא. אבל אח"כ כתבו תוס': ומיהו יש לדחות דאיכא למימר דדוקא נקט מניקה ומשום דטורח ממעט חלב פוחתין לה ממעש"י עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם אישות כא, יא שכתב: האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה פוחתין לה ממעש"י. ולא כתב שמדובר דוקא במשרה אשתו ע"י שליש אלא אפי' עמו בבית. ומדייק בספר דינא דחיי שמהלשון: האשה כל זמן שהיא מניקה משמע שדוקא במניקה פוחתין לה ולא משאר מלאכות. וכן כתב במעשה רוקח שם ז"ל: הלא המוחש לא יוכחש דכל זמן שהיא מניקה אינה יכולה בעולם לעשות כל המלאכות המוטלות עליה כשהיא בלתי מניקה. והיא צריכה ג"כ מאכל ומשתה יותר משאר נשים שאינן מניקות עכ"ל.

ה. צרכי מי קודמים צרכי האשה או צרכי הולד?

הרמב"ם שם כתב וז"ל: פסקו לה מזונות הראויות לה והרי היא מתאוה לאכול יתר או לאכול מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש לה בבטנה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכל רע ימות הולד מפני שצער גופה קודם. עכ"ל.

כתב הטור אבה"ע פ על זה: ואינו נראה כן דתניא פסקה קימעא אוכלת הרבה ולא תאכל דברים הרעים לחלב. וכן שאל המגיד משנה על הרמב"ם ותירץ ז"ל: וי"ל שהוא בשאינה מצטערת על אותן דברים אבל במצטערת עליהן ודאי צערה קודם שחיייה קודמין עכ"ל. הקשה עליו הכסף משנה: ואין לשון זה מכוון דלא שייך לומר חיייה קודמים אלא בדברים הצריכים לקיום גופה אבל מאכלים רעים אינם חיייה? ותירץ: שהכוונה בגמ' אינה כפשוטה. דמשמע דאסורה לאכול דברים המזיקים לחלב שהרי אפי' לאכול הרבה רשאית. אע"פ שאין לך

דבר שמזיק יותר מאכילה מרובה וכ"ש שאר דברים. אלא הכוונה: שכמו שאינו יכול לעכב מלאכול הרבה גם אינו יכול לעכב מלאכול דברים רעים וכאילו כתוב "או".

וכך פסק גם בשו"ע (פ,יב) שהביא את שתי הדעות לפי ההסבר הנ"ל: פסקו לה מזונות הראויים לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות יש מי שאומר שאין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הולד שצער גופה קודם ויש מי שאומר שיכול לעכב עכ"ל. שאל הח"מ סקכ"ב וז"ל: אם לולד ספק סכנה ולה אין סכנה רק צער מהי תיתי דמכח צער דידה תסכן הולד, ואם גם לה סכנה לא ידעתי מי שחולק על זה דחייה קודמין בודאי?! עכ"ל. בא הב"ש ומיישב כך, ז"ל: ואפשר לומר אע"ג דמגיע לולד ספק סכנה מ"מ מותרת לאכול כמו שאיתא בש"ס נדרים פ. כביסתם וחיי אחרים כביסתם קודם אע"ג דאינו אלא צער. מיהו שם ר' יוסי ס"ל כן ורבנן פליגו כל זה וס"ל חיי אחרים קודם ומנא ליה לרמב"ם לפסוק כר' יוסי?!

הב"ש נשאר בתמיהה אולם בקובץ מפרשים אותה הדפס על גליון השו"ע מביא בשם שי למורה שמצא בשאלתות פר' ראה קמז שפסק כר' יוסי בכביסה. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ב,ר) ובחלקת יעקב חו"מ לא דלק"מ שביד מלאכי סי' רל מביא מח' גדולה בזה והרבה פוסקים ס"ל דהלכה כר' יוסי אפי' מחבריו דנימוקו עימו. אבל גם אם נפסוק כר' יוסי לא בטוח שאפשר להביא מסוגיא זו ראייה לרמב"ם וכמו שאומר הבאר היטב (פ,יד) וז"ל: והב"ש רוצה ליישב וכו' ולא דק. חדא: דרבנן פליגי על זה כמו שהקשה הוא בעצמו. ועוד: דהא מסקינן התם: אין, כביסה אלימא דר' יוסי. דאמר שמואל האי ערבוביתא דרישא, מתיא לידי עורא. ערבוביתא דמאני וכו'. וא"כ הוי כביסה נמי סכנה ולא צער ודו"ק. וכ"כ הר"ן שם ואם כן אין ראייה שגם במקום צער לבד עדיף ע"פ סכנה דאחרים אבל בסופו של דבר מידי מחלוקת לא יצאנו ויש צדדים לכאן ולכאן. גם האגרו"מ יו"ד קמה כותב שהגמ' בנדרים מדברת בצער לחוד באופן שאין ספק פיקו"נ וכהבנת הב"ש נמצא שהדבר נתון במחלוקת גדולה שלרמב"ם צערה עדיף מסכנת הולד ולטור סכנת הולד עדיפא. שהרמב"ם למד כר' יוסי וכהבנת הב"ש ואגרו"מ ואילו הטור למד כרבנן או שלמד את הסוגיא כר"ן ובאה"ט שלא מדובר בצער לחוד אלא בחשש סכנה.

ו. יישוב הסוגיות: לא תנשא שנתיים והמצטערת אוכלת

והנה לכאורה דברי הרמב"ם גירושין יא,כ סותרים זא"ז שכתב: וכן גזרו חכמים שלא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו וכו' ומניקה שמא יתעכר

החלב והוא אינו מקפיד לרפאות החלב בדברים המועילים לחלב כשיתעכר ע"כ. וזה סותר את מה שאמר שאם היתה מתאוה למאכלות הרעים שמותרת לאכול כיוון שצערה קודם לסכנת הולד ולפי"ז מדוע אסורה לינשא שנתיים ולא מתחשבים בצער שלה?

לכאורה לדעת השו"ע לק"מ שהרי כשהביא את מח' הרמב"ם והטור הביא זאת בצורת י"א כרמב"ם וי"א כטור והכלל המסור בידנו שכשהשו"ע מביא י"א וי"א הלכה כ"י"א בתרא. נמצא שסובר כדעת הטור שאסורה לאכול כפי תאוותה אם זה עלול להזיק לילד וזה תואם את מה שפסק בסי' י"ג שגזרו חכמים שלא ישא אדם מעוברת ומינקת חבירו עד כ"ד חודש. אבל את דעת הרמב"ם נצטרך ליישב וראינו מפרשים שמחלקים בין צער לצער כמו החלקת יעקב חו"מ לא שדוקא צער אכילה שיש לה חולי תאוה בזה הקילו היות והוא צער גדול משא"כ במניעת נישואין כ"ד חודש. וכ"כ בספר יהושע (מובא באוצה"פ) שמצאנו שרשאי ת"ח למנוע עונתה למשך שנתיים, שלוש לצורך לימוד תורה ומכאן רואים שאע"פ שזה צער לאשה התירו בשביל דברים מסויימים וגם בשביל חיי הולד שלא יסתכן גזרו עליה שלא תינשא וכלשונו: שזה "לצורך מצוה שתניק את בנה" ובאהל משה (לראמ"ה ב, ט) ודברי חיים יז-יח) כתבו: שמניעת תשמיש אינו חשש חולי רק בהעלה טינא כמובא בגמ' סנהדרין והראיה שבצער דברים גזרו לאסור תשמיש לגמרי אף לשרוי בהרוחה כיוסף במצרים.

עוד מצאנו שיש המבארים את הענין כך: השואל ומשיב מדמה זאת לדין מזיק שיעבודו של חבירו שחייב אבל הלווה עצמו רשאי לחפור בורות בקרקעו הגם שהיא משועבדת, שיכול לומר בדידי קא עבידנא וזה אין לו עלי אלא שעבוד בעלמא ולפי"ז: היא עצמה מותרת לאכול היות והיא כמו הלווה שמוותר לחפור אבל כשנתאלמנה או נתגרשה ובעל אחר רוצה לישאנה מה בכך שמצטערת הרי עליו יש איסור לישאנה דע"כ הוא מזיק שעבודו של חבירו. גם לא קשה קושיית הבי"ש לפי הבנתו ברמב"ם שפסק כר' יוסי בנדרים והקשה שהרי רבנן חולקים עליו? היות וכל מה שאמרה הגמ' לגבי אשה יולדת שקשתה בלידתה שאם יצא ראשו של הולד אין דוחין נפש מפני נפש ואסור להורגו זה דוקא לאחרים אבל האשה בעצמה בודאי מותרת להורגו דחייה קודמין לחייו. ואת הסוגיא דנדרים מבאר כך: שודאי שמוותר לכ"א להשתמש לצרכו במעיין והוא קודם לכל אדם גם לצרכיו כגון: כביסה וכדו' אע"ג דהשני צריך זאת לחייו ממש אבל הציור בגמ' מדובר באופן שאחד מבני העיר הזו סותם את המעיין באופן שלא יגיע לבני העיר השניה וזה אין בידו כח לעשות היות ומאי אילמיה

דבני עיר זו על האחרת. דהוא עצמו חייו קודמין אבל לא לשתום לצורך האחר וזה ממש כמוזיק שיעבוד שלעיל וכמינקת.

בסגנון דומה תירץ גם הבית מאיר צלעות הבית סי' ה: שתקנה זו שלא ישא אדם מינקת חבירו איננו איסורא לחוד אלא דינא הוא מעיקרא. ומטעם פיסוק חיותיה דתינוק נגעו ביה. דלא גרע התינוק שזכה בשדי אימו ממי שזכה בפריסת מצודה כמובא בגמ' ב"ב כא שמשם נלמד בחו"מ קנו, ה דין מערופיא וכאן שיש גם חשש סכנה החמירו בתקנתם לגרש אם עבר ונשא וכן הביאו התוס' בסוטה כו ירושלמי ד, ג שעליו הכתוב אומר משלי כג, י: "אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבוא". החת"ס סי' לג קילס מאוד סברא זו. וכתב דמה דמייתו התוס' בסוטה הפס' כוונתם שבא"י כתוב בשדי יתומים בשין ימנית מלשון שדיים ורחם. ולפי"ז אין מקום לכל מה שכתבו האחרונים סברות להקל בענין זה מצד ספק איסור דרבנן לקולא. ומצד חזקת היתר וע"א נאמן באיסורין וכדו' כיון דגוף הענין איננו איסורא אלא יורד למערופיא של הקטן הזה ופוסק לחיותיה ודיני ממונות קרוב לדיני נפשות וכו' (ורק באופן ששכרה מינקת או שהבעל משליש על הספקת הילד דבכהאי גוונא ליכא תביעת מערופיא לקטן הזה רק שאוסרים מצד לא פלוג בזה יש מקום לסברתם). עוד כותב: שמה ש"המציא" הגאון נו"ב שמינקת חבירו לא כולל נתעברה מגוי סברא רחוקה היא דכיון שמצווים אנו להחיותו ואין לו מרחם כי אם אמו שמסתמא מרחמת על בנה, משא"כ אם תנשא לבעל יסגור הדלת בעדו, א"כ יש לרחם עליו יותר מבן גרושה או זונה שנתעברה מישראל שיש לו אב, והיינו דקתני מינקת חבירו לרבנותא, דאף שיש לו אב או יורשי אב מ"מ אשה בושה לבא לבי"ד וכו' אבל מינקת שאינה של חבירו פשיטא שאסורה ואין לסמוך על המצאות כאלו להתיר איסורים עכ"ד. והובאו הדברים בפת"ש יג, יח.

לפי דברי הב"מ וחת"ס שהילד זכה בחלב אימו, מדוע כשהיא מצטערת מותרת לאכול דברים הרעים ולהפסידו?

כאן זה יהיה מיושב ע"פ חילוקו של השואל ומשיב הנ"ל לחלק בין האדם עצמו לבין אחרים שביחס לאשה שהיא הנותנת את החלב לא נוכל להגביל אותה בטענה של פסקת לחיותא דהתינוק היות והתינוק לא עדיף עליה בחלב שהוא ממנה.¹

¹ והראני הרב יוסף שליט הי"ו בשו"ת הרא"ש כלל ה ס"ג שכל ההרחקות דלא יחפור וכו' או פסקת לחיותאי לא נאמרו על אדם הבונה בתוך שלו להשביח לנכסיו ואינו מוזיק לגוף ממון חבירו אלא שמפחיתו מדמיו לא הצריכו חכמים להרחיק כמו שעושה אדם חנות בצד חנותו

ז. האיסור לינשא: על האיש או על האשה?

הנו"ב מהדו"ק אבה"ע נד שואל מדוע יש שינויים בין הסוגיות? שביבמות מב כתוב: לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואילו בכתובות כתוב: מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש הרי זו לא תתארס ולא תינשא עד כ"ד חודש דברי ר"מ וכו'. מדוע שינו לשונות שבכתובות כתב דווקא שמת בעלה וביבמות כתבו סתם מינקת ומעוברת? ועוד שבכתובות תלה האיסור בה "הרי זו לא תתארס ולא תינשא" וביבמות תלה האיסור במי שבא לישאנה שכתבו "לא ישא אדם" וכו'. ועו"ק שבכתובות נתן שיעור של זמן של כ"ד חודש ואילו ביבמות לא תלה בזמן? ומיישב הנוב"י כך: שבכתובות מדברים על אלמנה שמת בעלה והיא עדיין משועבדת להניק היות וניזונת מנכסיו לכן עליה יש איסור לינשא וזמן האיסור הוא כמו שרוב הילדים יונקים עד כ"ד חודש. משא"כ ביבמות מדובר על גרושה שאינה משועבדת (וכמו שאמר ר"ש הזקן) ואין עליה איסור לינשא אלא היות ומן הסתם תניק את בנה, הרי שזכה בחלב ויש איסור על האיש שרוצה לישאנה שלא יעשה זאת כל עוד ומניקה בפועל לכן לא נתן שיעור של כ"ד חודש שאינה משועבדת ובכל עת יכולה לישמוט דד מפיו.

ח. מה הדין באישה נשואה שרוצה לתת תחליפי חלב במקום להניק?

עד כה דברנו על גדרי החיוב של הנקה ואיך זה משפיע על גרושה ואלמנה, עתה נדון על אישה נשואה. ובתחילה נברר מה המקור לתחליפי חלב? והנה הגמ' ביבמות דנה בטעם האיסור של נישואין עם מינקת חבירו ובמסקנה הגמ' אומרת שהטעם הוא: דילמא איעברה ומיעכר חלבה וקטלה ליה. ושואלת הגמ' אי"כ דידיה נמי? כלומר היה לחכמים לתקן שלא ישמש אדם עם אשתו מינקת מאותו טעם שמינקת חבירו אסורה? מתרצת הגמ': דידיה, ממסמסא ליה ביצים וחלב. שואלת הגמ' דידיה נמי ממסמסא ליה ביצים וחלב? ועונה: לא יהב לה בעל. כלומר חוששים שלא יתן. שואלת הגמ' וליתבעיניה לירשים? כלומר שהאשה תתבע זאת מירשי בעלה הראשון? אמר אביי: אשה בושא לבוא לבי"ד והורגת את בנה. כלומר ממילא ימות. ע"כ הגמ'.

של חבירו וכו' ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי ואע"פ שהדבר ידוע שהחנות של הראשון דמיו נפחתים שיותר היה נמכר ביוקר כשלא היה במבוי אלא חנות אחת אעפ"כ אינו יכול למחות בידו. דאינו מחוייב לפרנס האחר היות וחיותו באה ממנו. וכיוצא בדבר מצאנו לענין להחזיק במי גשמים שהמחזיק יכול לטעון על אחרים שלא יקחו המים דפסיק לחיותאי אבל כאשר בעל הגג שדרכו יורדים המים לוקחם לעצמו אין לטעון פסיק חיותאי היות וממנו באים המים זכותו לעכבם לעצמו.

ויש לדון מהו למסמס ביצים וחלב?

בפשטות כוונת הגמ' שתאכיל את הילד ממש מהביצים והחלב וכן משמע מפרש"י שכתב שתאכילנו. אבל הרמב"ם (יא,כה) מפרש: שהאם אוכלת את הביצים והחלב כדי לרפא את חלבה שנעכר. והחת"ס לכתובות ס מביא עוד דעה בזה ומקדים לשאול: שאם ביצים וחלב מועילים כחלב אם מדוע כתבו כמה פוסקים שהתינוק מסוכן לשעתו לחלב אם, ניתן לו ביצים וחלב? ותו, מה כל הרעש דהעמדת מינקת דלא הדרא בה, וכי ביעי וחלב חסרו מעלמא? נשכיר מי שיזונו בביצים וחלב ואם יחזור בו, הרי הרבה ימצאו כיוצא בו? וכי עיי"ש עוד ומתריך בזו הלשון: על כן נלפע"ד ברור דמסמוס ביעי וחלב אינו מועיל בלתי עם ההנקה ואם נעכר החלב מועילים לתינוק שלא יזיק לו ואם תלד עוד בן אחר ולא יספיק החלב לשניהם אזי המסמוס לכ"א משלים השיעור אבל בלא הנקה כלל לא יועיל וא"ש הכל עכ"ל. נמצא שהדבר תלוי בדעות הנ"ל: שלרש"י יכולה לתת תחליף ולרמב"ם והחת"ס לא יכולה אלא מחוייבת להניק דווקא.

ט. על מי מוטלת החובה לדאוג לתחליפים גם לדעות שמתירות?

לגבי אשה עשירה שהכניסה לו שתי שפחות שפטורה מלהניק זה לא בהכרח שהשפחות מניקות בעצמן שהרי גם אם הכניסה ממון שראויה לשתי שפחות גם פטורה או במקרה שמשפחתו רגילים בכך שלא להניק שהדין שעולה עמו ואינה מחוייבת וע"כ שהבעל מחוייב לדאוג לזה. וכל זה רק כאשר יש לאשה כסף משלה שזה יתכן באחד מהאופנים האלו: א שחבלו בה. ב שנתנו לה מתנה באופן מסויים ע"מ שאין לבעלה רשות בזה. ג הכניסה נכסים קודם נישואין. ד אמרה איני ניזונת ואיני עושה. ה עשתה כמה עבודות יחד. ו עבדה בזמן שבנ"א לא עובדים למ"ד.

י. תחליפי חלב במקום הנקה? דין התחליפים בזמננו?

בהנחה שאין את הבעיה הכספית הנ"ל, כגון כשהתפשרו על הכסף או בהסכמה של שניהם, לגופו של ענין: יתכן שבזמנינו שהתחליפים משופרים ואיכותיים יהיה להם דין טוב יותר מביצים וחלב ואולי יודו גם הרמב"ם והחת"ס שיהיה אפשר לתתם במקום הנקה? והנה ברור הדבר ש'אין כמו חלב אם'. ולא רק לילד עם רגישות או שהוא פג שודאי עדיף הנקה אלא גם לילד רגיל כמובא בנשמת אברהם סי' יג ס"ק קסט שיש הרבה עדויות בספרות הרפואית שהנקה

יותר בריאה מחלב פרה הן מבחינת האם והן מבחינת הילד כגון העברת חיסונים מהאם, הגנה נגד אלרגיות שונות וכו'.

וכן ראיתי בפסק של ביה"ד בחיפה שדנו באשה שאמרו לה לא להתחיל להניק כדי שיהיה לה היתר לינשא מיד לאחר גירושיה ודנו את עצם המעשה למנוע הנקה מהתינוק גם ע"י תחליפים כמעשה אכזריות! לכן הנראה: שאם אין בעיה אמיתית שמצריכה את האמא לתת תחליפים שתניק בעצמה כי אם יש צורך מכל מיני סיבות שיש לדון שחייה קודמין לו וכנ"ל אבל אין להסתמך בקלות ובפשיטות על התחליפים גם בזמננו הן מצד שעבודה לבעלה והן מצד חיוביה כלפי התינוק.